

Kohti uutta poliittista taloutta?

Risto Heiskala ja Akseli Virtanen (toim.): *Talous ja yhteiskuntateoria III: Kohti uutta poliittista taloutta*. Gaudeamus 2018.

Nyt kun Risto Heiskalan ja Akseli Virtasen toimittaman *Talous ja yhteiskuntateoria* -sarjan kolmas osa on ilmestynyt, toimittajat ovat saaneet päätökseen suururan, jolla on mittaa reilusti yli tuhat sivua. Ensimmäinen osa, jonka alaotsikko oli ”Vanha maailman talous ja suuri murros”, ilmestyi vuonna 2011. Se käsiteli antiikin ja keskiajan käsityksiä taloudesta ja klassista poliittista taloustiedettä sekä yhteiskuntatieteen klassikoita Aristotelesta, Adam Smithistä ja David Ricardosta Karl Marxiin ja marginalisteihin. Toisen, vuonna 2016 ilmestyneen, osan alaotsikko oli ”Modernin maailman talous ja sen kritiikki”. Sen aiheena oli modernin yhteiskunnan talous sosiologian klassikoista uusklassiseen taloustieteeseen, hyvinvoinnin taloustieteestä kulutustutkimukseen.

Nyt käsillä olevan päätösoosan teemaksi on alaotsikossa annettu ”Kohti uutta poliittista taloutta”. Jos ensimmäinen osa oli painotunut aatehistoriallisesti ja toinen osa oli sosiologian ja taloustieteen asiantuntijoiden kirjoituksia, tämä kolmas osa on sisällöltään heterogeenisin. Viitteellisesti siinä palataan aluksi 1800-luvulle, Karl Marxiin, mutta varsinaisesti esitys etenee 1920-luvulla syntyneestä niin kutsutusta Frankfurtin koulusta ja historiallisesta sosiologiasta saksalaiseen hermeneuti-

kan filosofi Martin Heideggeriin (1889–1976), ranskalaiseen sosiologi-kriminologi Gabriel Tardeen (1843–1904) ja konservatiiviseen saksalaiseen valtiosääntöjuristi ja politiikan teoreetikko Carl Schmittiin (1888–1985). Kirjan loppuosa on ranskalaisen, usein karkeasti poststrukturalistiseksi kutsutun filosofian ja hieman sosiologiankin katselmus, jossa käsitellään kirjailija-filosofi Georges Bataillen (1897–1962), niin sanotun situationistisen kirjailija-elokuvaohjaaja Guy Debordin (1931–94), sosiologi Jean Baudrillardin (1929–2007), dekonstruktionisti-filosofi Jacques Derridan (1930–2004), filosofiaaatehistorioitsija Michel Foucault’n (1926–84) sekä kirjoittajapari, filosofi Gilles Deleuzen (1925–95) ja psykoanalyttikko Félix Guattarin (1930–92) ajattelua eritoten niiltä osin kuin se sivuaa jotenkin taloutta sanan laajassa mielessä.

Lukuun ottamatta Marxia kukaan muu yllä mainituista teoreetikoista ei ole käsitellyt ensisijaisesti – eikä kovin eksplisiittisesti – taloutta. Teoreetikot jakautuvat karkeasti kahteen sukupolveen, 1800-luvun lopulla syntyneisiin (Tarde, Schmitt, Heidegger, Bataille), joiden ajattelulla ei ole keskenään juurikaan yhteistä, ja 1920- ja 1930-luvulla syntyneiden sukupolveen, joilla on paljonkin yhteistä, vaikka he eivät ole muodostaneet mitään koulukuntaa. Useita jälkimmäisestä polvesta yhdistää myös viittaus edelliseen polven ajattelijoihin sekä Marxiin ja osittain Nietzscheen.

Ottaen huomioon näiden ranskalaisen teoreetikoiden valikoiman hieman ihmettelyn, miksei mukaan ole otettu lisäksi ranskalaista filosofia, strukturalistista marxistia Louis Althusseria (1918–90), joka edellä mainittuja pontevammin käsiteli taloutta (vrt. *Lire le Capital*, 1965) – olkoonkin että häneen ei nykyään näe juurikaan viitattavan etenkin Suomessa, mutta hänen koulukuntansa jäsenet – Étienne Balibar, Jacques Rancière, Pierre Macherey, Roger Establet – vaikuttavat edel-

leen omilla tahoillaan. Vielä enemmän ihmettelen, ettei sosiologi Pierre Bourdieuta (1930–2002) ole kirjassa käsitelty lainkaan. Toisin kuin kirjassa esitellyt teoreetikot Bourdieu – sen lisäksi että hän oli jyrkkä uusliberalismin kriitikko – on kirjoittanut jopa laajan, tosin Suomessa huonosti tunnetun, teoksen *Les structures sociales de l'économie* (2000; engl. *The Social Structures of the Economy*, 2005), joka on suorakukainen ortodoksisen talousteorian kriitikki. Se jos mikä käsittelee kirjan teemaa, taloutta ja yhteiskuntateoriaa, tosin ennen kaikkea sosiologian kannalta.

Aiemmissä osissa tarkastelussa olivat mukana myös ekonomistiset käsitykset taloudesta, ensimmäisessä osassa taloustieteen klassikot, toisessa osassa muun muassa uusklassinen taloustiede, Schumpeter, Keynes sekä makrotaloustiede. Tähän kolmannen osaan ei sen sijaan taloustieteen teoreetikoita ole kelpuutettu lainkaan. Minusta olisi ollut aika luontevaa ottaa kokoelmaan mukaan tuoreempia taloustieteilijöitä, kuten Thomas Piketty (s. 1971; *Pääoma 2000-luvulla*, 2016), ja radikaalimpana ekonomistina esimerkiksi Giánis Varoufákis (s. 1961; *Maailmantalouden Minotaurus*, 2014; *Adults in the Room: My Battle With Europe's Deep Establishment*, 2017, joka mainitaan ohimennen kerran), jonka kirjoitukset olisivat voineet tarjota aineksia alaotsikon teemaan ”Kohti uutta poliittista taloutta”. Feministi-lukija saataisi lisäksi kysyä, eikö feministisellä taloustieteellä ole sijaa keskustelussa taloudesta ja yhteiskuntateoriasta matkalla kohti uutta poliittista taloutta.

Selkeää kirjan läpäisevää punaista lankaa tai johtoajatusta on vaikea nähdä kirjaan sisällytettujen teoreetikoiden käsityksissä taloudesta. Yksikään heistä ei ole tullut tunnetuksi erityisesti taloutta koskevista analyysistaan. Jos katsoo, mitä heillä on sanottavaa taloudesta, aiheet voi tiivistää seuraavasti otsikkojen perusteella:

talouskriitikki (Frankfurtin koulu-kunta); historiallinen materialismi ja historiallinen sosiologia (Michael Mann); talouden kolmas muoto (Marx, Heidegger); talouden alkeishiukkaset (Tarde); talouden poliittinen perusta (Carl Schmitt); tuhlaukset, talous ja kuolema (Bataille); talous vailla käyttöarvoa (Debord); symbolinen vaihto (Baudrillard); rahan dekonstruktio (Derrida); biovalta ja talous (Foucault); kapitalismin aksiomatiikka (Deleuze ja Guattari) ja talous digitaalisen uudelleenmuotoilemisensa aikakaudella. Kirjan ehkä suurimpana ansiona voidaankin pitää sitä, että siinä tuodaan keskusteluun taloudesta ja yhteiskuntateoriasta sellaisia ajattelijoita, joita ei yleensä ja ylipäänsä liitetä talouden aihepiiriin. He ovat kuitenkin kaikki jo vainajia, ja heidän keskeinen tuotantonsa ajoittuu 1900-luvun puolelle, joten on vaikea nähdä, miten heidän ajattelunsa pohjalta avautuisi nyt ”tavalla tai toisella näkymiä nykyisin vallitsevan talousajattelun tuolle puolen”, kuten toimittajat kirjan esipuheessa kirjoittavat.

On tietysti vähän epäreilua arvostella jo nyt 360-sivuisiksi paisunutta kirjoituskokoelmaa siitä mitä siihen ei ole mahdutettu, mutta kovin epäyhtenäinen tämä teossarjan kolmas osa on, vallankin kun viimeisessä luvussa ”Talouden digitaalisen uudelleenmuotoilemisensa aikakaudella” ei tehdä mitään yhteenvetoa kokonaisuudesta eikä edes juuri viitata edeltäviin teksteihin (lukuun ottamatta kahta viittausta Guattariin). Se jää irralliseksi ja luonnosmaiseksi sekä tyyliltään muista poikkeavaksi tekstiksi – olkoonkin että se on teksti, jossa on pyrkimystä ”nykyisin vallitsevan talousajattelun tuolle puolen”. Liioin kirjan ohjelmallinen alaotsikko ”Kohti uutta poliittista taloutta” ei kirjassa oikein aukene, saati valkene, eikä kirjan lukujen aineksista uutta poliittista taloutta kehkeydy.

Ylipäänsä näkökulma kirjan alaotsikon aiheeseen jää kapeaksi mukaan valittujen ajattelijoiden ta-

kia. Hajanaisuudesta huolimatta kirjoituskokoelma kokonaisuutena palvelee uskoakseni kuitenkin lukijoita, esimerkiksi opiskelijoita, hyvänä hakuteoksena, josta voi kiinnostuksensa mukaan löytää innoittavia aiheita sekä jatkaa eteenpäin ja syvemmälle. Kaikki kirjoittajat hallitsevat aiheensa, ja monet tekstit vetävät hyvinkin vertoja vastaaville kansainvälisille artikkeleille. Mieleni tekee mainita erityisesti kolme, jotka kirjoittavat suvereenisti aiheistaan: Tiina Arppe (Georges Bataille), Susanna Lindberg (Jacques Derrida) ja Mika Ojakangas (Carl Schmitt).

Joka tapauksessa kolmiosainen *Talous ja yhteiskuntateoria* on kokonaisuutena hatunnoston arvoinen suoritus. Siis: Chapeau kirjan toimittajille ja kustantajalle!

KEIJO RAHKONEN

Kirjoittaja on tutkimusjohtaja Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa.